

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Regres bij concernfinanciering

Oostrum, C.H.A. van

Citation

Oostrum, C. H. A. van. (2019, February 20). *Regres bij concernfinanciering. Serie vanwege het Van der Heijden Instituut*. Wolters Kluwer, Deventer. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/69314>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/69314>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/69314> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Oostrum, C.H.A. van

Title: Regres bij concernfinanciering

Issue Date: 2019-02-20

REGRES BIJ CONCERNFINANCIERING

SERIE VANWEGE HET
VAN DER HEIJDEN INSTITUUT TE NIJMEGEN
ONDER REDACTIE VAN
PROF. MR. G. VAN SOLINGE
PROF. MR. M. VAN OLFFEN
PROF. MR. M.P. NIEUWE WEME
PROF. MR. C.D.J. BULTEN

DEEL 156

Verkorte citeerwijze: Van Oostrum, *Regres bij concernfinanciering (VDHI nr. 156) 2019*/paragraafnummer
Volledige citeerwijze: C.H.A. van Oostrum, *Regres bij concernfinanciering (Serie Van der Heijden
Instituut nr. 156)*, Deventer: Wolters Kluwer 2019.

Omslagontwerp: Bert Arts bNO

ISBN 978 90 13 15259 3
ISBN 978 90 13 15260 9 (E-book)
NUR 827-715

© 2019, Wolters Kluwer Nederland BV, C.H.A. van Oostrum

Onze klantenservice kunt u bereiken via: www.wolterskluwer.nl/klantenservice

Auteur(s) en uitgever houden zich aanbevolen voor inhoudelijke opmerkingen en suggesties. Deze kunt u sturen naar: boeken-NL@wolterskluwer.com.

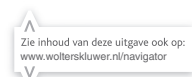
Alle rechten in deze uitgave zijn voorbehouden aan Wolters Kluwer Nederland B.V. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Wolters Kluwer Nederland BV.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van art. 16h t/m 16m Auteurswet jo. Besluit van 27 november 2002, Stb. 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl).

Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteur(s), redacteur(en) en Wolters Kluwer Nederland BV geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten en onvolkomenheden, noch voor gevolgen hiervan.

Op alle aanbiedingen en overeenkomsten van Wolters Kluwer Nederland BV zijn van toepassing de Algemene Voorwaarden van Wolters Kluwer Nederland BV. U kunt deze raadplegen via: www.wolterskluwer.nl/algemene-voorwaarden.

Indien Wolters Kluwer Nederland BV persoonsgegevens verkrijgt, is daarop het privacybeleid van Wolters Kluwer Nederland BV van toepassing. Dit is raadpleegbaar via www.wolterskluwer.nl/privacy-cookies.

NAVIGATOR

REGRES BIJ CONCERNFINANCIERING

PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van
de graad van Doctor aan de Universiteit Leiden,
op gezag van Rector Magnificus prof. mr. C.J.J.M. Stolker,
volgens besluit van het College voor Promoties
te verdedigen op woensdag 20 februari 2019
klokke 15.00 uur

door

Christiaan Hendrikus Anthonius van Oostrum
geboren te Leiderdorp
in 1977

Promotor: Prof. mr. S.M. Bartman

Promotiecommissie: Prof. mr. W.H. van Boom
Prof. mr. M. Olaerts (Universiteit Maastricht)
Prof. mr. W.A.K. Rank
Prof. mr. V.P.G. de Serièrè (Radboud Universiteit Nijmegen)

VOORWOORD

Op woensdag 20 februari 2019 promoveerde mr. drs. C.H.A. van Oostrum aan de Universiteit Leiden op zijn onderzoek naar regres bij concernfinanciering. Prof. mr. S.M. Bartman trad op als zijn promotor. Het proefschrift verschijnt als deel 156 in de Serie vanwege het Van der Heijden Instituut.

Regres bij concernfinanciering is een onderwerp waarbij verschillende rechtsgebieden samenkomen. Dit leidt niet zelden tot situaties waarin het onduidelijk is hoe deze rechtsgebieden zich ten opzichte van elkaar verhouden. Mede hierdoor is het onderwerp regres bij concernfinanciering sterk onderhevig aan debat. De rechtsopvattingen die ten grondslag liggen aan dit debat zijn complex en raken aan de fundamenteën van ons vennootschapsrecht. Regresproblematiek bij concernfinanciering speelt ogenschijnlijk alleen in het Nederlandse recht. Dit roept vragen op. Waarom speelt deze problematiek geen rol in het vreemde recht en wel in het Nederlandse recht? De vragen raken aan de specifieke *modus operandi* van de Nederlandse (financierings)praktijk. Het doen van onderzoek naar regres bij concernfinanciering is daarom niet alleen van rechtstheoretische waarde, maar is ook van belang voor de rechtspraktijk.

Het onderzoek ontvouwt zich aan de hand van drie thema's: (I) de draagplichtproblematiek; (II) de onzekerheid over de effectiviteit van regres-beïnvloedende partijafspraken; en (III) de vraag waarom regresproblematiek bij concernfinanciering juist in Nederland speelt.

De auteur zet in zijn onderzoek het debat over de draagplicht helder en uitvoerig uiteen. Hierbij zijn zowel het profijtbeginsel als het solidariteitsbeginsel uitgebreid geanalyseerd en gewogen in het licht van de rechtspraak van de Hoge Raad. De auteur concludeert dat de draagplichtformule zoals geformuleerd door de Hoge Raad in het arrest inzake Janssen q.q./JVS, niet goed toepasbaar is in de praktijk. Hij doet verschillende aanbevelingen voor een betere aanpak. Ook stelt hij een geconsolideerde methode voor om de draagplichtverdeling te bepalen. Daarbij neemt hij de zeggenschapsverhoudingen in een concernverband tot uitgangspunt. Zijn methode volgt het credo: 'wie bepaalt, betaalt'.

Over het tweede thema van het onderzoek, de onzekerheid over de effectiviteit van regres-beïnvloedende partijafspraken, is Van Oostrum duidelijk: behalve bij het vestigen van een pandrecht op een toekomstige regresvordering lijkt er geen noodzaak te zijn te twijfelen aan de (faillissements)bestendigheid van de gangbare

contractuele voorzieningen. Sinds het arrest inzake De Lage Landen c.s./L.B.A. van Logtestijn bestaat in de praktijk het gebruik om een contractuele verhaalsmogelijkheid te creëren ter vervanging van de verhaalsmogelijkheid die het wettelijk regresrecht biedt. Hierover is de schrijver kritisch. Hij wijst op de rechtspositie van derden die afhankelijk zijn van de werking van het wettelijk regresrecht en niet zijn betrokken bij partijafspraken die leiden tot een contractuele verhaalsmogelijkheid van de bank.

Uit het onderzoek naar het derde thema volgt dat de juridische benadering van het concern een rol speelt bij het debat over de regresproblematiek. Rechtsvergelijkend onderzoek leert dat in Duitsland en België in elk geval een eenduidig perspectief bestaat op het concernverschijnsel, namelijk ofwel geconsolideerd, ofwel enkelvoudig. In Nederland wordt het concern als juridisch verschijnsel enigszins tweeslachtig benaderd. Van Oostrum ziet dit als een achterliggende oorzaak van de typisch Nederlandse regresproblematiek. Een debat over regres bij concernfinanciering is ook een debat over de wijze waarop het recht het concern behandelt.

Naast een nuttige bijdrage aan dit wetenschappelijk debat zal het boek ook voor de rechtspraktijk van waarde zijn. De systematische behandeling van de verschillende onderwerpen, met waar nodig overzichtelijke schema's, maakt dat het boek tevens als handboek kan fungeren. Met voldoening nemen wij dit proefschrift in de Serie vanwege het Van der Heijden Instituut op.

G. van Solinge
M. van Olffen
M.P. Nieuwe Weme
C.D.J. Bulten

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	V
Lijst van figuren	XV
Lijst van afkortingen	XVII
Hoofdstuk 1. Inleiding	1
1.1 Probleembeschrijving	1
1.2 Onderzoeksvragen	6
1.3 Onderzoeksstrategieën en verantwoording	8
1.4 Leeswijzer	11
Hoofdstuk 2. Zicht op het regresrecht	13
2.1 Inleiding	13
2.2 Een zoektocht naar grondslagen: regres in het Romeinse recht	14
2.2.1 Borgtocht en het regresrecht	15
2.2.2 Hoofdelijkheid en het regresrecht	16
2.2.2.1 Het regresrecht tussen hoofdelijke schuldenaren: drie ontwikkelingsfasen	17
2.3 Het gerecipieerde recht en de nationale codificaties	19
2.3.1 Het regresrecht in de codificaties van de Duitstalige gebieden	20
2.3.2 De Code Civil en het Burgerlijk Wetboek van 1838	24
2.3.2.1 De Code Civil	24
2.3.2.2 Het Burgerlijk Wetboek van 1838	26
2.4 Het regresrecht en het Burgerlijk Wetboek van 1992	28
2.4.1 De bijdrageplicht en de omslagplicht	29
2.5 De draagplicht: omvang en reikwijdte	33
2.5.1 Maatstaven en rangorde	34
2.5.2 Maatstaven voortvloeiend uit de wet	35
2.5.2.1 Draagplichtverdeling bij een mededingingsrechtelijke boete in concernverband	37
2.5.3 Maatstaven voortvloeiend uit overeenkomst	40
2.5.3.1 Aard van de overeenkomst	41

2.5.4	Maatstaven voortvloeiend uit beginselen	42
	2.5.4.1 Het profijtbeginsel	43
	2.5.4.2 Het draagkrachtbeginsel	44
2.5.5	Maatstaven als gemene en ongemene deler	44
2.5.6	Draagplicht voor gelijke delen: hoofdregel en restregel	45
	2.5.6.1 Het hoofdregelstelsel	46
	2.5.6.2 Het restregelstelsel	51
2.5.7	Kosten en rente	53
2.5.8	Medewerkingsplicht, vrijwaringsplicht en mededelingsplicht	54
	2.5.8.1 Vrijwaringsplicht	55
	2.5.8.2 Mededelingsplicht	56
2.6	Regres en verhaal	57
	2.6.1 Drempel(loos)regresstelsel?	57
	2.6.2 Samenloop met art. 6:10 BW	58
	2.6.3 Regres: vier scenario's	59
	2.6.3.1 De relatieve en absolute draagplicht	59
	2.6.3.2 Einzelabwägung, Gesamtschau en de Kombinationstheorie	61
	2.6.3.3 Het cascaderegres	63
	2.6.4 Processuele aspecten van regres	64
2.7	Conclusie	64
 Hoofdstuk 3. Zicht op het concern, de concernfinanciering en het stellen van zekerheid		 67
3.1	Inleiding	67
3.2	Concernverhoudingen en concernstructuren	67
	3.2.1 Het concernbegrip	68
	3.2.2 Voor- en nadelen van concernvorming	72
	3.2.3 Concernconflicten: het concernbelang versus de deelbelangen	73
	3.2.4 Bestuursautonomie als typologisch onderscheidend criterium	77
	3.2.4.1 Kaal Masten	80
	3.2.4.2 Hanzevast	81
	3.2.4.3 Comsys	82
	3.2.4.4 Contractuele opvatting versus institutionele opvatting	84
	3.2.5 Instructieproblematiek	86
3.3	Concernfinanciering	90
	3.3.1 Geconsolideerde kredietverlening	91
	3.3.1.1 Verschijningsvormen van geconsolideerde kredietverlening: terminologie	94
	3.3.1.2 Het paraplu-krediet	95
	3.3.1.3 Het navelstrengkrediet	97

3.3.2	Cashmanagementsystemen	98
3.3.2.1	Cash pooling	100
3.3.2.1.1	Notional pooling	100
3.3.2.1.2	Balance concentration	101
3.3.2.1.3	Balance concentration: functies en fricties	104
3.3.2.1.4	Juridische aspecten van cash pooling	106
3.4	Vormen van zekerheidstelling	115
3.4.1	Borgtocht	117
3.4.2	Hoofdelijke aansprakelijkheid	119
3.4.3	Garantie	124
3.4.4	Patronaatsverklaring	126
3.4.4.1	Het toenemende belang van de patronaatsverklaring	129
3.4.4.2	De inhoud van de patronaatsverklaring	130
3.5	Conclusie	133
Hoofdstuk 4. Draagplichtproblematiek bij concernfinanciering		135
4.1	Inleiding	135
4.2	Ogem en de geboorte van een probleem	136
4.3	De sterfhuisconstructie en regres	138
4.4	Het systeem van gescheiden circuits en de omslag binnen concernverband	139
4.5	De enkelvoudige benadering en de geconsolideerde benadering	141
4.6	Het Rivier de Lek/Van de Wetering-arrest; de geconsolideerde benadering	144
4.6.1	Het Rivier de Lek/Van de Wetering-arrest	144
4.6.2	Het Rivier de Lek/Van de Wetering-arrest nader bekeken in de literatuur	147
4.6.3	De Rivier de Lek/Van de Wetering draagplichtformule en de rechtspraak	150
4.7	Het indirect profijt: een diffuus begrip	154
4.8	Het Janssen q.q./JVS Beheer-arrest; de enkelvoudige benadering	158
4.8.1	Het Janssen q.q./JVS Beheer-arrest nader bekeken	160
4.9	De olifant, de muis en de minibar: over solidariteit en profijt	166
4.10	Verruiming of versmalling van de kring van draagplichtigen?	170
4.11	Het ijkmoment voor het vaststellen van de draagplicht	174
4.12	Een alternatieve methode voor het bepalen van draagplicht	177
4.12.1	De concernverhouding en een geconsolideerd perspectief	177
4.12.2	Wie bepaalt, betaalt	179
4.12.3	Het machts criterium en het ijkmoment	183
4.13	Conclusie	184

Hoofdstuk 5. Regresrecht-beïnvloedende maatregelen	187
5.1 Inleiding	187
5.2 Partijafspraken en het beteugelen van regresproblematiek	187
5.3 Het ontstaansmoment van de regresvordering en zijn gevolgen	191
5.3.1 Het ASR/Achmea-arrest: de wettelijke regresvordering	193
5.3.1.1 Contractuele regresrechten en het fixatiebeginsel	199
5.4 Methoden die indirect de regresvordering beïnvloeden	201
5.4.1 Een beroep op doeloverschrijding	201
5.4.2 Actio Pauliana	205
5.4.3 Ontslag uit hoofdelijke aansprakelijkheid	208
5.4.4 Schuldoverneming	209
5.4.5 De bedding- en limiteringstheorie	209
5.4.6 Beroep op de onrechtmatige daad	211
5.4.7 De activa/passiva transactie	211
5.4.8 Beroep op de redelijkheid en billijkheid	212
5.5 Methoden die direct de regresvordering beïnvloeden	212
5.5.1 De vaststellingsovereenkomst	213
5.5.2 Afstand van regresakte	214
5.5.3 De garantieverklaring tegen regres	219
5.5.4 Pandrecht en een toekomstige regresvordering	220
5.5.4.1 Het vestigen van een zekerheidsrecht ter securering van een toekomstig regresrecht	220
5.5.4.2 Het bij voorbaat verpanden van een toekomstige regresvordering	223
5.5.5 Cessie	225
5.5.6 Achterstelling	225
5.6 Conclusie	228
Hoofdstuk 6. Regres en concern in het Duitse recht	231
6.1 Inleiding	231
6.2 Een kleine geschiedenis van het Duitse concernrecht	232
6.2.1 De voorfase 1850-1871: het prille begin	232
6.2.2 De Belle Époque 1871-1914: noodzaak tot regelgeving	233
6.2.3 De Goldene Zwanziger Jahre 1918-1929: van casuïstische naar samenhangende rechtsontwikkeling	234
6.2.4 De jaren dertig 1930-1945: voorzichtige stappen tot codificatie	236

6.2.5	De naoorlogse periode 1946-heden: de creatie van een systeem van concernrecht	237
6.2.5.1	Het AG-concernrecht: organisatie en normering in de wet	238
6.2.5.2	Het GmbH-concernrecht: organisatie en normering in de jurisprudentie	239
6.3	Het Aktiengesetz 1965: het Recht der verbundenen Unternehmen	242
6.3.1	Een typologie van inter-vennootschappelijke relaties: §§ 16-19 AktG	243
6.3.2	§ 18 AktG: het concern	244
6.3.2.1	Het contractuele AG-concern	246
6.3.2.1.1	Unternehmensverträgen: een uiteenzetting	247
6.3.2.1.2	Eingliederung	249
6.3.3	Het feitelijke AG-concern	250
6.4	Het GmbH-concernrecht	252
6.4.1	Analoge toepassing van het AktG	253
6.4.2	Regels voor kapitaalbehoud	254
6.4.2.1	§ 30 GmbHG	254
6.4.2.2	Doel en werking	255
6.4.2.3	Juridische consequenties van een inbreuk op § 30 GmbHG	256
6.4.2.4	§ 64 GmbHG	257
6.4.3	Het BGH en het GmbH-concernrecht	259
6.4.3.1	Bremer vulkan: Existenzvernichtungshaftung 1.0	262
6.4.3.2	Trihotel: Existenzvernichtungshaftung 2.0	263
6.5	Persoonlijke zekerheden	265
6.5.1	Zekerheden in het Duitse recht	265
6.5.2	Bürgschaft	266
6.5.2.1	Typen borgtocht	268
6.5.2.2	De vordering die gecureerd is door meerdere borgen	270
6.5.2.3	Höchstbetragsbürgschaft variaties	272
6.5.3	Schuldbeitritt	274
6.5.3.1	Schuldbeitritt en regres	276
6.5.4	De Patronatserklärung	278
6.5.4.1	De Patronatserklärung en regres	278
6.5.4.1.1	De patroon komt het verklaarde na	279
6.5.4.1.2	De patroon betaalt schadevergoeding aan de kredietgever	280
6.5.4.1.3	Het belang van de protegé	281
6.5.5	Concurrentie tussen zekerheidsgevers	282

6.6	Upstream en cross-stream zekerheidsverlening in concernverband	287
6.6.1	Algemeen civielrechtelijke grenzen aan upstream zekerheidsverlening	289
6.6.1.1	Onrechtmatigheid wegens kneveling van de zekerheidsgever	290
6.6.1.2	Onrechtmatigheid wegens schuldeisersbenadeling van de dochter	290
6.6.2	Vennootschaps- en concernrechtelijke grenzen aan upstream zekerheidsverlening	291
6.6.2.1	Het feitelijke AG-concern en upstream zekerheidsverlening	291
6.6.2.2	Het contractuele AG-concern en upstream zekerheidsverlening	294
6.6.2.3	Het feitelijke GmbH-concern en upstream zekerheidsverlening	299
6.6.2.3.1	§ 30 GmbHG en upstream zekerheidsverlening	299
6.6.2.3.2	§ 64 GmbHG en upstream zekerheidsverlening	301
6.6.2.4	Het contractuele GmbH-concern en upstream zekerheidsverlening	303
6.6.2.5	Het GmbH-concern en cross-stream zekerheidsverlening	304
6.6.3	Contractuele grenzen aan upstream zekerheidsverlening: Limitation Language	305
6.7	Conclusie	307
	Hoofdstuk 7. Evaluatie en conclusies	311
7.1	Inleiding	311
7.2	Evaluatie	311
7.2.1	Draagplichtproblematiek	311
7.2.1.1	Een geconsolideerde methode voor het bepalen van de draagplicht	317
7.2.2	Onzekerheid over de effectiviteit van regresrecht-beïnvloedende partijafspraken	324
7.2.3	Regresproblematiek: een typisch verschijnsel van het Nederlands recht	328
7.3	Eindconclusie	333

Inhoudsopgave

Samenvatting	335
Summary	357
Bibliografie	379
Jurisprudentieregister	421
Trefwoordenregister	429
Curriculum vitae	435

LIJST VAN FIGUREN

Figuur 3.1	Schematische weergave van het paraplu krediet	96
Figuur 3.2	Schematische weergave van het centraal kasbeheer/ navelstreng krediet	98
Figuur 3.3	Schematische weergave van balance concentration – zero balancing	103
Figuur 6.1	Schematische weergave van concerntypen naar Duits recht	246
Figuur 6.2	Schematische weergave van zekerheden naar Duits recht	266
Figuur 7.1	Schematische weergave van draagplicht bij concernfinanciering	323

LIJST VAN AFKORTINGEN

AA	Ars Aequi
ABGB	Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch (Oostenrijk, 1811)
ABV 2017	Algemene Bankvoorwaarden 2017
A-G	Advocaat-Generaal
AG	Aktiengesellschaft
AJCL	American Journal of Comparative Law
AktG	Aktiengesetz (Duitsland, 1966)
ALR	Allgemeine Landrecht für die Preußischen Staaten (Koninkrijk Pruisen, 1794)
art.	artikel(en)
AVA	Algemene vergadering van aandeelhouders
BB	Betriebs-Berater
Bb	Bedrijfsjuridische berichten
BFR	Bank- en financieel recht (Financieel forum)
BGB	Bürgerliches Gesetzbuch (Duitsland, 1900)
BGH	Bundesgerichtshof
BGHZ	Entscheidungen des Bundesgerichtshofes in Zivilsachen
Bull. civ.	Bulletin des arrêts de la Cour de Cassation. Chambres civiles
BV	Besloten Vennootschap
BW	Burgerlijk Wetboek (Nederland, 1992)
B.W.	Burgerlijk Wetboek (België, 1810)
C.	Codex
CC	Code Civil (Frankrijk, 1804)
CC E	Código Civil Español (Spanje, 1889)
CC I	Codice Civile Italiano (Italië, 1942)
CC P	Código Civil Português (Portugal, 1967)
CMBC	Codex Maximilianeus Bavaricus Civilis (Hertogdom Beieren, 1756)
CMR	Convention Relative au Contrat de Transport International de Marchandises par Route
CRR	Capital Requirements Regulation

D.	Digesten (pandekten)
DCFR	Draft Common Frame of Reference
dga	directeur-grootaandeelhouder
diss.	dissertatie
DNB	De Nederlandsche Bank
DNotZ	Deutsche Notar-Zeitschrift
DStR	Deutsches Steuerrecht
e.a.	en anderen
ECL	European Company Law
ECLI	European Case Law Identifier
EK	Kamerstukken Eerste Kamer
EU	Europese Unie
e.v.	en volgende
FIP	Tijdschrift Financiering Zekerheden & Insolventierechtpraktijk
FR	Tijdschrift voor Financieel Recht
Fw	Faillissementswet
GLJ	German Law Journal
GmbH	Gesellschaft mit beschränkter Haftung
GmbHG	Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (Duitsland, 1892)
GmbHR	GmbH-Rundschau
Habil.	Habilitationsschrift
HvJ EU	Hof van Justitie van de Europese Unie
HR	Hoge Raad der Nederlanden
ICLEG	Informal Company Law Expert Group
IFRS-IAS	International Financial Reporting Standards – International Accounting Standard
JIN	Jurisprudentie in Nederland
Jaarnaal IF&Z	Jaarnaal insolventie financiering & zekerheden
JOR	Jurisprudentie onderneming & recht
JutD	Juridisch up to Date
JWG	Jahrbuch für Wirtschaftsgeschichte
KGaA	Kommanditgesellschaft auf Aktien
Ktg.	Kantongerecht
KSzW	Kölner Schrift zum Wirtschaftsrecht
LG	Landesgericht
LOA	Law of Obligations Act (Estland, 2002 (Võlaõigusseadus))
MAB	Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie
MP	Tijdschrift Mededingingsrecht in de Praktijk
MvA	Memorie van Antwoord

Lijst van afkortingen

MvO	Maandblad voor ondernemingsrecht
MvT	Memorie van Toelichting
MvV	Maandblad voor Vermogensrecht
NTBR	Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht
NJ	Nederlandse Jurisprudentie
nr.	nummer(s)
NJB	Nederlands Juristenblad
NJW	Neue juristische Wochenschrift
m.nt.	met noot
NTBR	Nederlands Tijdschrift voor Burgerlijk Recht
NV	Naamloze Vennootschap
NZG	Neue Zeitschrift für Gesellschaftsrecht
OBW	Burgerlijk Wetboek (Nederland,1838)
O&F	Onderneming en Financiering
Ok	Ondernemingskamer bij het Gerechtshof te Amsterdam
OLG	Oberlandesgericht
O.M.	Ontwerp Meijers
OR	Ondernemingsrecht
ORP	Overeenkomst in de Rechtspraak
p.	pagina('s)
par.	paragra(a)f(en)
Parl. Gesch.	Parlementaire geschiedenis van het Nieuwe Burgerlijk Wetboek
Pas.	Pasicrisie Belge
PECL	Principles of European Contract Law
Rb.	Rechtbank
red.	redactie
q.q.	qualitate qua
RefE	Referentenentwurf
RegE	Regierungsentwurf
RGBL.	Reichsgesetzblatt
RG	Reichsgericht
RO	Rechtspraak Ondernemingsrecht
r.o.	rechtsoverweging
Rome I	Verordening (EG) 593/2008
Rome II	Verordening (EG) 864/2007
Rv.	Wetboek van burgerlijke rechtsvordering
RvC	Raad van commissarissen
RvdW	Rechtspraak van de Week
RW	Rechtskundig Weekblad

S. OR	Schweizerische obligationenrecht (Zwitserland, 1881, 1911)
Stb.	Staatsblad van het Koninkrijk der Nederlanden
TK	Kamerstukken Tweede Kamer
T.M.	Toelichting Meijers
TRP	Tijdschrift voor Privaatrecht
TRV	Tijdschrift voor rechtspersoon en vennootschap
TvOB	Tijdschrift voor Ondernemingsbestuur
TvI	Tijdschrift voor Insolventierecht
TvOB	Tijdschrift voor Ondernemingsbestuur
TVVS	Maandblad voor ondernemingsrecht en rechtspersonen (Oorspronkelijk: Tijdschrift voor vennootschappen, verenigingen en stichtingen. Samengegaan met: NV, overgegaan in: Ondernemingsrecht).
UvA	Universiteit van Amsterdam
VA	Vermogensrechtelijke Analyses
VersR	Versicherungsrecht
vgl.	vergelijk
V-N	Vakstudie Nieuws
V&O	Vennootschap & Onderneming
VWEU	Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
W.	Weekblad van het Recht
W. Venn.	Wetboek van vennootschappen
WAM	Wet aansprakelijkheidsverzekering motorrijtuigen
WFR	Weekblad Fiscaal Recht
WPNR	Weekblad voor Privaatrecht, Notariaat en Registratie
WUW	Wirtschaft und Wettbewerb
ZGR	Zeitschrift für Unternehmens- und Gesellschaftsrecht
ZHR	Zeitschrift für das gesamte Handels- und Wirtschaftsrecht
ZIP	Zeitschrift für Wirtschaftsrecht
ZJS	Zeitschrift für das Juristische Studium
ZRG	Die Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte
ZürGB	Privatrechtliches Gesetzbuch für den Kanton Zürich (Kanton Zürich, 1854-56)